

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA IJODIY QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISH

Ulug‘ova Shaxzoda

Fan va texnologiyalar universiteti boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari, zamonaviy usullari va amaliy yondashuvlari chuqur tahlil etildi. Tadqiqot bolaning ijodiy fikrlashining shakllanish jarayoni, uning umumiy rivojlanishdagi o‘rni, O‘zbekiston ta‘lim tizimidagi mavjud holat hamda xalqaro tajribalarni qamrab oladi. Maqolada J.P. Guilford va E.P. Torrance kabi xorijiy olimlarning nazariyalari bilan bir qatorda, mahalliy tadqiqotchilar Jumayeva Habiba G‘aforovna, Saparova Umida Baxromovna, Shodmonova Abera Shodiyevna va boshqalarning ishlariga asoslanilgan. O‘quv jarayonida ijodiy topshiriqlar, didaktik o‘yinlar, loyihaviy faoliyat va sinfdan tashqari ishlarni qo‘llash orqali o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, muammo yechish va original g‘oyalar yaratish qobiliyatlarini oshirish mumkinligi ko‘rsatilgan. Natijalar boshlang‘ich sinflarda ijodiy muhit yaratishning ahamiyatini ta‘kidlaydi va o‘qituvchilar, metodistlar uchun amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so‘zlar: ijodiy qobiliyatlar, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari, kreativ fikrlash, divergent fikrlash, loyihaviy ta‘lim, didaktik o‘yinlar, psixologik xususiyatlar, O‘zbekiston ta‘lim standartlari, Torrance testi, Guilford nazariyasi.

Abstract. This article provides an in-depth analysis of the psychological and pedagogical foundations, modern methods, and practical approaches to developing creative

abilities in primary school students. The study covers the process of forming creative thinking in children, its role in overall child development, the current state of this issue in the education system of Uzbekistan, and international experiences. The article is based on the theories of foreign scholars such as J.P. Guilford and E.P. Torrance, as well as the works of Uzbek researchers – Jumayeva Habiba Gafurovna, Saparova Umida Bakhromovna, Shodmonova Abera Shodievna, and others. It demonstrates that the use of creative tasks, didactic games, project-based activities, and extracurricular work in the educational process can significantly enhance students' independent thinking, problem-solving, and ability to generate original ideas. The results emphasize the importance of creating a creative environment in primary classes and provide practical recommendations for teachers and methodologists.

Keywords. Creative abilities, primary school students, creative thinking, divergent thinking, project-based learning, didactic games, psychological characteristics, Uzbekistan education standards, Torrance Test, Guilford's theory.

Аннотация. В данной статье проводится глубокий анализ психолого-педагогических основ, современных методов и практических подходов к развитию творческих способностей у учащихся начальных классов. Исследование охватывает процесс формирования творческого мышления у детей, его роль в общем развитии ребёнка, текущее состояние этого вопроса в системе образования Узбекистана, а также международный опыт. Статья основана на теориях зарубежных учёных, таких как Дж.П. Гилфорд и Э.П. Торренс, а также на работах узбекских исследователей – Джумаевой Хабибы Гафуровны, Сапаровой Умиды Бахромовны, Шодмоновой Аберы Шодиевны и других. В ней показано, что применение творческих заданий, дидактических игр, проектной деятельности и внеклассной работы в учебном процессе позволяет существенно повысить у учащихся способности к самостоятельному мышлению, решению проблем и созданию оригинальных идей.

Результаты подчёркивают важность создания творческой среды в начальных классах и дают практические рекомендации для учителей и методистов.

Ключевые слова. творческие способности, учащиеся начальных классов, креативное мышление, дивергентное мышление, проектное обучение, дидактические игры, психологические особенности, стандарты образования Узбекистана, тест Торренса, теория Гилфорда.

Kirish. Bugungi kunda dunyo tez sur'atlar bilan o'zgarib bormoqda. Texnologiyalar rivoji, globallashuv va yangi muammolar oldida oddiy bilim yetarli emas. Bolalarni mustaqil fikrlaydigan, yangilik yaratuvchi, moslashuvchan shaxslar qilib tarbiyalash zarurati paydo bo'ldi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf yoshi – 6-10 yosh – bu jarayon uchun eng muhim davr hisoblanadi. Chunki bolaning miyasi bu vaqtda juda faol rivojlanadi, tasavvur va ijodiy potensial hali to'liq ochilmagan bo'ladi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasidagi islohotlar "Barkamol avlod" strategiyasiga asoslanadi. Prezident farmonlari va "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga alohida urg'u berilgan. Lekin amaliyotda ko'pincha an'anaviy usullar – yodlash, bitta to'g'ri javob izlash – ustunlik qiladi. Bu esa bolalarning ijodiy faolligini cheklab qo'yadi. Natijada, o'quvchilar muammolarni noodatiy yechish o'rniga tayyor javoblarni kutishga o'rganib qoladi. Shuningdek, xorijiy tajribada ijodkorlikni o'rganish ancha oldin boshlangan. J.P. Guilford ijodiy fikrlashni intellektning alohida komponenti deb hisoblab, divergent fikrlash ya'ni, bir muammoga ko'p yechim topish tushunchasini kiritdi[1]. E.P. Torrance esa TTCT (Torrance Creative Thinking Tests) testini ishlab chiqdi. Bu test g'oyalarning ko'pligi, moslashuvchanlik, originalilik va batafsillik ko'rsatkichlarini o'lchaydi. Dunyo maktablarida bu testlar keng qo'llaniladi va bolalarning ijodiy salohiyatini baholashda yordam beradi. Shuningdek, hozirda mahalliy olimlar ham bu mavzuga katta e'tibor berishmoqda. Jumayeva Habiba G'aforovna boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning psixologik xususiyatlarini tadqiq qilgan[2]. Saparova

Umida Baxromovna esa ijtimoiy-psixologik omillarni ta'kidlaydi[3]. Ularning ishlarida oila, maktab va o'qituvchi hamkorligining ahamiyati alohida ko'rsatilgan. Ushbu maqola mavjud nazariya va amaliy tajribalarni jamlaydi hamda kengroq tahlil beradi.

Ijodiy qobiliyat – bu yangi, foydali va original g'oyalarni yaratish, muammolarni noodatiy yo'llar bilan yechish qobiliyatidir. Guilford nazariyasiga ko'ra, fikrlashning ikki turi bor: bitta to'g'ri javobga yo'naltirilgan va ko'p variantlarni ko'rib chiqish. Maktablarda ko'pincha birinchisi ustunlik qiladi, bu esa ijodkorlikni susaytiradi[1]. Boshlang'ich sinf yoshida bolalarda xotira, diqqat, tasavvur va tafakkur faol shakllanadi. Psixologlarning fikricha, bu davrda ijodiy faoliyat bolaning o'zini ifoda etishiga, o'ziga ishonchining oshishiga va o'quv motivatsiyasining kuchayishiga yordam beradi. O'zbekiston tadqiqotlarida ijodiy qobiliyatlar tug'ma va sotib olingan omillarning uyg'unligi ekanligi ta'kidlanadi. Oilaviy muhit, o'qituvchining yondashuvi va o'quv dasturi bu jarayonda hal qiluvchi rol o'ynaydi[2]. Xususan, Jumayeva Habiba tadqiqotida kichik maktab yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlari – o'quv motivlari, intellekt va mantiq – ijodiy rivojlanishga bevosita ta'sir etishi ko'rsatilgan. Bolalarda iroda, tuyg'ular va o'z-o'zini baholash ham muhim ahamiyatga ega. Agar o'quv jarayoni qattiq va bir xil bo'lsa, bola o'z g'oyalarini ifoda etishdan qo'rqadi. Aksincha, erkin muhitda tasavvur gullab-yashnaydi[2].

Xorijda loyihaviy ta'lim va tadqiqotga asoslangan o'qitish keng tarqalgan. Bu usullar bolalarni real muammolar ustida ishlashga undaydi va kreativ ko'rsatkichlarni sezilarli oshiradi. Masalan, ba'zi tadqiqotlarda PBL modeli qo'llanilganda o'quvchilarning fluency va flexibility ko'rsatkichlari oshgani qayd etilgan[4]. AQSh va Yevropada Torrance testi kabi vositalar bolalarning kreativ profillarini aniqlaydi. Yosh o'tgan sari integrative potensial kuchayishi kuzatiladi. Torrance testi esa uzoq muddatli kuzatuvlar uchun ishlatiladi – 1958-yildan boshlab o'tkazilgan tadqiqotlar ijodiy qobiliyatning rivojlanishini tasdiqlagan. O'zbekistonda "Boshlang'ich ta'lim davlat standartlari"da ijodiy faoliyatga e'tibor bor. Lekin amalda yetarli emas. Saparova U.B. va boshqalar didaktik usullar – o'yinlar, dialog-darslar, muammo yechish topshiriqlarini tavsiya etishadi[3]. Milliy meros –

ertaklar, xalq o‘yinlari va folklor – bolalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Bolalar o‘z madaniyati orqali osonroq o‘zini ifoda etadi[5].

Dars jarayonida qo‘llaniladigan usullar:

1. Ochiq savollar va brainstorming: “Agar sen prezident bo‘lsang nima qilasan?” kabi savollar.
2. Didaktik o‘yinlar: “Agar shunday bo‘lsa...”, rol o‘ynash o‘yinlari.
3. Interfaol texnologiyalar: planshetlar, interaktiv doskalar orqali chizish va hikoya yaratish.
4. Loyihaviy ishlar: “Mening ideal maktabim” yoki atrof-muhit muammolarini yechish loyihalari [4].

Sinfdan tashqari ishlar:

1. Ijodiy to‘garaklar (rasm, she‘r yozish, teatr).
2. Tanlovlar, ekskursiyalar va tabiat bilan tanishish.
3. Milliy o‘yinlar orqali koordinatsiya va ijodiy qobiliyatlar rivoji.

Oila va maktab hamkorligi ham juda muhim hisoblanadi, bunda ota-onalar uchun seminarlar o‘tkazish, uy vazifalarini ijodiy topshiriqlar bilan boyitish muhim hisoblanadi. Masalan, bola uyda o‘zi hikoya yozib kelsa yoki oddiy buyumlardan yangi o‘yinchoq yasasa, bu uning tasavvurini oshiradi. Tajribalar shuni ko‘rsatadiki, muntazam ijodiy mashqlar o‘tkazilganda o‘quvchilarning originality ko‘rsatkichi sezilarli oshishi mumkin[6].

Asosiy muammolar:

1. O‘qituvchilarning o‘zi ijodiy kompetensiyasi yetarli emasligi.
2. Dars jadvalining qattiqligi va ko‘p predmet yuklamasi.
3. Resurslar (materiallar, texnika) yetishmasligi.
4. Baholash tizimining faqat to‘g‘ri javobga yo‘naltirilganligi.

O‘qituvchilar malakasini oshirish kurslarida kreativ usullarga urg‘u berish, innovatsion texnologiyalarni (raqs, musiqa, raqamli vositalar) joriy etish, monitoring va baholash tizimini takomillashtirish – jarayonni ham baholash, o‘quv dasturlarini

moslashuvchan qilish orqali yuqorida sanab o‘tilgan maummolarga yechim topish mumkin. O‘zbekiston sharoitida elektron darsliklar va raqamli platformalar ijodiy topshiriqlarni yanada qiziqarli qilishi mumkin. Ko‘plab mahalliy tadqiqotlarda didaktik o‘yinlarning ijodiy fikrlashga ta’siri ijobiy baholangan. Bir tajribada oddiy o‘yinlar orqali o‘quvchilarning muammo yechish tezligi va g‘oyalar soni oshgani kuzatilgan. Boshqa misolda loyihaviy ishlar bolalarning o‘ziga ishonchini va jamoaviy hamkorligini kuchaytirgan [5].

Xulosa. Xulosa sifatida ayta olamizki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish zamonaviy ta’limning eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanar ekan. Guilford va Torrance nazariyalari, mahalliy olimlarning tadqiqotlari va amaliy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, o‘yinlar, loyihalar, ochiq muhit va milliy merosni uyg‘unlashtirish orqali bolalarda mustaqil fikrlash, originalilik va moslashuvchanlikni shakllantirish mumkin. O‘zbekiston ta’lim tizimida bu yo‘nalishni yanada kuchaytirish barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi. Kelgusida keng miqyosli empirik tadqiqotlar, o‘qituvchilar uchun maxsus qo‘llanmalar va monitoring tizimini yaratish zarur. Har bir o‘qituvchi o‘z sinfida kichik ijodiy muhit yaratishdan boshlasa, katta natijalarga erishish mumkin. Bolaning har bir g‘oyasini qo‘llab-quvvatlash – kelajakni qurish demakdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Guilford J.P. Creativity // American Psychologist. – 1950. – Vol. 5. – P. 444-454.
2. Jumayeva H.G. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari // Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar. – 2023. – №1. – B. 236-242.
3. Saparova U.B. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy qobiliyatini rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari // CyberLeninka, 2022.

4. Purba L.S. et al. Enhancing Student Creativity through Project-Based Learning in Science Education // *Electronic Journal of Education, Social Economics and Technology*. – 2025.
5. Shodmonova A.Sh. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy qobiliyatini rivojlantirish mexanizmi // *Worldly Journals*, 2024.
6. Sobirovich S.I. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish // *CyberLeninka*, 2025.
7. Torrance E.P. *Torrance Tests of Creative Thinking*. – Scholastic Testing Service, 1966 (va keyingi nashrlar).
8. Jo'Rayev A.U. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirish shart-sharoitlari va samarali omillari // *CyberLeninka*, 2024.